
MOODUL 1. Rahapesuga seotud kriminaaltulu

Töögrupi koosseis

- (Politsei- ja Piirivalveamet, RAB, töögrupi juht)
- (Prokuratuur)
- (Maksu- ja Tolliamet)
- (Maksu- ja Tolliamet)
- (Politsei- ja Piirivalveamet)
- (Politsei- ja Piirivalveamet)
- (justiitsministeerium)

1. Metoodika lühiülevaade

Töögrupi ülesandeks oli analüüsida rahapesu menetluste raames tehtud arestimisi ja rahapesu alastes kohtulahendites tehtud konfiskeerimisi. Aluseks võeti Maailmapanga metoodika, st Exceli formaadis tabel, mida kohandati Eesti oludele vastavaks. Esmalt grupeeriti Karistusseadustikus nimetatud kuriteod vastavalt nende iseloomule rahapesu seisukohalt lähtuvalt 53 grupiks, mis on toodud lisa 1.

Seejärel tehti kohtute infosüsteemist, kriminaalmenetlusregistrist ja MTA andmebaasist väljavõtted rahapesu alaste menetluste ja kohtulahendite kohta perioodil 2010-2012. 2010. aastal alustati Politsei- ja Piirivalveameti poolt kokku 56, 2011. aastal 63 ning 2012. aastal 35 rahapesumenetlust. Selgitati välja menetluse kulg, st ühendamisid ja eraldamisid. Nii moodustus seisuga mai 2013 iga menetluse kohta kirje, mis oli edasise analüüsi aluseks. Menetluse kohta koondati andmebaaside põhjal info nende menetluseisu (menetluses, kohtumenetluses, kohtuotsuseni jõudnud) ning menetluste raames tehtud arestimiste ja kohtuotsuseni jõudmise korral konfiskeerimiste kohta.

Maailmapanga tabelit täiendati, lisades tabelisse veerud, mis võimaldasid eristada rahapesumenetlustes seda, kas rahapesu eelkuritegu oli toime pandud Eestis või välisriigis. Analüüsi aluseks oligi rahapesumenetluste jagunemine eelkuriteo alusel.

2. Analüüsi peamised tulemused

Selgelt kõige enam on rahapesu eelkuriteoks Eestis perioodil 2010-2013 menetletud rahapesualastes kuritegudes **arvutikelmus**.

- 53-st 2010. aastal alustatud rahapesumenetlusest (nii palju oli seisuga mai 2013 selliseid rahapesumenetlusi, mis polnud mõne teise menetlusega liidetud) oli arvutikelmus (arvatavaks) eelkuriteoks 34 juhul ehk ligi 2/3 menetlustest.
- 54-st 2011. aastal alustatud rahapesumenetlustest oli arvutikelmus (arvatavaks) eelkuriteoks 31 juhul ehk 58% menetlustest.
- 24-st 2012. aastal alustatud rahapesumenetlustest oli arvutikelmus (arvatavaks) eelkuriteoks 11 juhul ehk 46% menetlustest.

Rahapesu eelkuriteoks olevad **arvutikelmused on valdavalt toimepandud välisriigis**. Kohtulahendite analüüs viitab, et enamasti ei tuvastata arvutikelmuste toimepanijat ning **Eestis mõistetakse rahapesus süüdi kas**

- **variisikud**, st inimesed, kes annavad (reeglina võrdlemisi väikese summa eest oma pangakonto parooli ja muud kontoga seotud dokumendid) kasutamiseks neile isikutele, kes kasutavad kontot rahapesuks või
- **vahendajad**, st isikud, kes pole ise arvutikelmust välisriigis toime pannud, kuid on kaasa aidanud rahapesule sellega, et palkavad variisikuid või osutavad muul viisil arvutikelmuse toimepanijatele abi rahapesu elluviimisel.

Kohtulahendite analüüsi tulemuste põhjal konfiskeeritakse variisikutelt enamasti see summa, mille nad on saanud oma konto kasutada andmise eest. Kuna arvutikelmuse toimepanijad pole teada, siis saab kannatanud rahapesu objektiks oleva vara üldjuhul tagasi juhul, kui pank on raha väljavõtmise või ülekandmise tehingu peatanud. Seega kasutatakse arvutikelmusega seotud kuritegudes Eestit peamiselt transiitriigina, kuhu arvutikelmuse tulemusena saadud raha kantakse, võetakse siin sularahas välja ning selle edasine saatus on süüdimõistetute jaoks teadmata, kuna nemad toimetavad selle isikule X, kelle puhul teavad nad üldjuhul üksnes (ees)nime. Kuriteo toimepanijad jäävad üldjuhul tuvastamata. Seega on ka **menetlustes, kus eelkuriteoks on arvutikelmus, konfiskeeritud summad võrreldes rahapesu objektiks olnud varaga väikesed**.

Võrreldes arvutikelmustega on teiste rahapesu eelkuritegude osakaal võrdlemisi väike. Perioodil 2010-2012 on arvutikelmuse järel teiseks levinumaks rahapesu eelkuriteoks **kelmus/omastamine** (KarS § 201 ja § 209, need on tihedalt seotud), selliseid menetlusi oli 2010. aastal kuus, 2011. aastal seitse ja 2012. aastal viis (lisaks 2011. aastal ühel juhul ka investeerimiskelmus (KarS § 211) ja omandamine (KarS § 202)). Nendes kriminaalmenetlustes on menetluse raames üksikutel juhtudel varasid arestitud ning reeglina on arestitud summad suures, kuid kuna asjad ei ole veel kohtusse jõudnud, siis pole raha konfiskeeritud.

Arvutikelmuste ja kelmuste/omastamiste kõrval on ülejäänud kuriteod rahapesu eelkuritegudeks olnud vaid üksikutel juhtudel. Arvatavateks eelkuritegudeks on olnud veel¹:

¹ Eestis kehtib nn „*all crimes approach*“ ehk sisuliselt võib mistahes kuritegu olla rahapesu eelkuriteoks.

- narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine (KarS § 184) – 2010. aastal ühel ja 2012. aastal ühel korral;
- kuritegelikku ühendusse kuulumine (KarS § 255) – 2011. aastal ühel korral;
- võltsitud dokumendi kasutamine (KarS § 333, 334, 345-347) – 2010. aastal ühel korral;
- tegevusloata ja keelatud majandustegevus (KarS § 372) – 2010. aastal ühel ja 2012. aastal kolmel korral;
- maksualased süüteod (KarS § 389¹) – 2011. aastal ühel ja 2012. aastal kahel korral.

Nendes asjades on arestimisi ja konfiskeerimisi teostatud üksikutel juhtudel.

Seega võib analüüsitulemuste kokkuvõttena järeldada, et kuritegude ring, mis on rahapesu eelkuriteoks, on Eestis piiratud, valdavalt on nendeks kelmus (ja omastamine) või arvutikelmus. Kriminaalmenetluste raames ei ole rahapesu menetlustes vara arestimine reeglilik, kuigi on näiteid, mil seda on tehtud. Kohtuotsuste raames konfiskeeritakse vara üha enam, kuid summad on üldkokkuvõttes võrreldes (arvatava) eelkuriteo summaga väikesed, kuna arvutikelmuste korral konfiskeeritakse vaid väikesed summad, mille on variisikud oma kontode kasutada andmise eest saanud. Muudel üksikutel juhtudel (nt asjades, kus rahapesu eelkuriteoks on maksukuritegu) on kohus konfiskeerinud ka suuremaid summasid või rahapesu toimepanemise vahendeid.

Justiitsministeeriumi poolt koostatud analüüsi „Kuritegevus Eestis 2013“ kohaselt registreeriti 2013. Aastal 2451 kelmust (nendest 470 arvutikelmust), 701 majanduskuritegu (maksudes kõrvalehoidumine ja maksukelmus), 1019 narkokuritegu ja 322 korrupsioonikuritegu. **Nimetatud statistika valguses võiks rahapesu peamiste eelkuritegude ring olla oluliselt laiem²**

3. Hinnang

Lisas 1 on analüüsitulemustele tuginev koondhinnang KarS-is sisalduvate süütegude ohtlikkusele rahapesu aspektist. Hinnangud on kujundatud järgmiselt:

madal	Perioodil 2010-2012 pole alustatud ühtki menetlust, kus süütegu oleks olnud rahapesu (arvatavaks) eelkuriteoks
keskmine	Perioodil 2010-2012 on alustatud vähemalt üks menetlus, kus süütegu on olnud rahapesu (arvatavaks) eelkuriteoks
kõrge	Perioodil 2010-2012 on süüteo puhul rahapesu uurimine sisaldunud vähemalt 5% menetlustega

Sellise analüüsimetoodika valiku aluseks oli tulemus, et nende kuritegude ring, mis on (arvatavateks) rahapesu eelkuritegudeks, on Eestis väga piiratud. Kuivõrd arestimisi ja konfiskeerimisi on nendes menetlustes toimunud vähe, siis lähtuti hinnangu andmisel mitte arestimiste/konfiskeerimist arvust, vaid süüteo ohtlikkusest rahapesu aspektist.

1. Nendele süütegudele, millega pole kaasnenud ühtki rahapesumenetlust, anti hinnanguks „madal“.

² Moodul 1 metoodika ei näe ette seda, et töögrupp peaks eraldi analüüsima miks on rahapesu eelkuritegude ring selline nagu ta on ja põhjused võivad peituda mitmetes asjaoludes (vt nt moodul 2).

2. Nendele süütegudele, mis on vähemalt ühel korral perioodil 2010-2012 olnud rahapesu (arvatavaks) eelkuriteoks, anti hinnanguks „keskmine“. Siinkohal aga tuleb arvestada, et tegu on tõepoolest üksikute juhtumitega, mistõttu tulevikus tuleb kaaluda, kas hõlmata ka need kategooriasse „madal“.
3. Nendele süütegudele, mis olid olnud märkimisväärselt paljudel juhtudel rahapesu (arvatavaks) eelkuriteoks, anti hinnanguks „kõrge“. Sii kuulub üksnes arvutikelmus, kus 2010. aastal kaasnes ligi kümnendikul juhul menetlustega ka rahapesu kahtlus (kokku alustati KarS § 213 alusel menetlust 381 korral, rahapesu puhul oli arvutikelmus arvatavaks eelkuriteoks 34 korral). Siinkohal tuleb arvestada, et eelkuritegude määratlemisel lähtuti rahapesu andmebüroo andmetest juhul, kui kriminaalmenetlusregistri andmete põhjal ei olnud võimalik aru saada, millise eelkuriteoga oli rahapesu kriminaalasi seotud. Seega on tegelikkuses nende menetluste arv, kus menetletakse nii arvutikelmust kui rahapesu, veel madalam ning tulevikus tuleb kaaluda, kas hõlmata see kategooriasse „keskmine“.

4. Ettepanekud meetodika kohandamiseks

Analüüsi tulemusena näeb töögrupp vajadust Maailmapanga meetodikat kohandada, et selle põhjal oleks võimalik teha sisukaid järeldusi rahapesu ohu kohta riigis.

- Kuna vaid üksikud kuriteod on (arvatavateks) rahapesu eelkuritegudeks, siis tuleb kaaluda lisas 1 toodud nimekirjas olevate kuritegude suuremat grupeerimist.
- Maailmapanga tabelisse tuleb kaaluda veergude lisamist, mis sisaldaksid infot isikute ja menetluse staatuse kohta. Selline lisainfo on vajalik, et analüüsida alustatud rahapesumenetluste põhjal, millised eelkuriteod on tegelikkuses kõrge rahapesu riskiga ning kui palju on nendega seotud isikuid ja kriminaalset tulu.
- Riskide analüüsimisel võiks võimalusel arvestada ka seda, kui palju kriminaaltulu mingis valdkonnas n.ö liigub. Kui hetkel on kõige riskantsemaks märgitud vaid kelmused, siis johtuvalt konfiskeerimise statistikast peaks kõrgema rahapesuriskiga olema ka narkokuriteod ja võib-olla ka maksukuriteod. Ei saa lähtuda vaid nendest asjadest, kus rahapesumenetlust juba alustatud on, vaid ka asjad, mis toodavad kõige rohkem kriminaaltulu.

Tabel võiks sisaldada järgmist infot:

➤ kriminaalmenetluse faas

		Menetlus									
		Registreeritud kuritegude arv	Menetluste arv, kus kuritegu on olnud arvatavaks RP eelkuriteoks	... sh siseriiklikult toimepandud eelkuritegu	... sh eelkuritegu toime pandud välisriigis	... eelkuriteo toimepanemise koht teadmata	Isikute arv, kelle suhtes on alustatud menetlust nii eelkuriteos kui RPs	Isikute arv, kelle suhtes on alustatud menetlust üksnes RPs	RP menetluste arv, kus seisuga X on menetlus lõpetatud	RP menetlustes õiguskaitseasutuste poolt tehtud arestimiste arv	RP menetlustes õiguskaitseasutuste poolt tehtud arestimiste kogusumma (EUR)
§ 114	Mõrv										
§ 133, § ...	Inimkaubandus...										

➤ kohtumenetluse faas

		Kohtumenetlus							Märkused
		Kohtumenetluse saadetud kriminaalasjade arv, kus sisaldub ka RP	... Isikute arv sellistes asjades, kelle puhul RP	Kohtuotsuste arv, kus isikud mõistetud süüdi RPs	... Isikute arv, kes mõistetud süüdi RP-s	... konfiskeerimiste arv	... konfiskeerimiste kogusumma (EUR)		
§ 114	Mõrv								
§ 133, § 133 ¹ -133-3 (vana 268-1)	Inimkaubandus								

Lisa 1. Kuritegude jaotus analüüsis ja hinnang nende ohtlikkusele rahapesu aspektist

Areas*		ML Threat		
		High	Medium	Low
Predicate Offenses				
§ 114	Mõrv			
§ 133, § 133 ¹ -133-3 (vana 268-1)	Inimkaubandus (kuni 04/2012 Orjastamine), Inimkaubanduse toetamine, Kupeldamine, Prostitutsioonile kaasaaitamine			
§ 134-136	Pantvangi võtmine ja muu vabaduse piiramine			
§ 138 - 140	Ebaseaduslik inimuuringu tegemine, Ebaseaduslik siirdematerjali võtmine, Doonorlusele kallutamine			
§ 157 -157 ¹ ; § 243; § 316-1; § 323-1	Delikaatsete isikuandmete ebaseaduslik avaldamine; Kutse- ja ametitegevuses teatavaks saanud saladuse hoidmise kohustuse rikkumine; Asutusesiseses teabe edastamine; Kriminaalasja kohtueelse menetluse ja jälitusmenetluse andmete avaldamine; Saladuse hoidmise kohustuse rikkumine			
§ 157 ²	Teise isiku identiteedi ebaseaduslik kasutamine			
§ 169 - 171, 173	Varalise kasuga perekonnastased süüteod			
§ 175 - 178	Alaealise prostitutsioonile kallutamine ja kaasaaitamine ning alaealiste kasutamine laps pornos ja erootilistes teostes			
§ 183 - 190	Narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseaduslik käitlemine			
§ 199	Vargus			
§ 200	Röövimine			
§ 201	Omastamine			
§ 202	Kuriteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamine, hoidmine ja turustamine			
§ 206-206-1	Arvutiandmetesse sekkumine/terminalseadmega seotud kuritegu			
§ 209 - 212	Kelmus (sh soodustus, investeerimis-, kindlustuskelmus)			
§ 213	Arvutikelmus			
§ 214	Väljapressimine			
§ 215	Asja omavoliline kasutamine			
§ 217 ²	Usalduse kuritarvitamine			
§ 219 - 230	14. ptk. Intellektuaalse omandi vastased kuriteod			
§ 232, 234	Riigireetmine; salakuulamine			
§ 237 - § 237 ³	Terrorikuriteod ja nende rahastamine			
§ 241 - 242	Riigisaladuse ja salastatud välisteabe avalikustamine			
§ 255, 256	Kuritegelik ühendus ja selle organiseerimine			
§ 257	Omavoli			
§ 258, 259, § 260, § 260 ¹	Eesti Vabariigi riigipiiri ja ajutise kontrolljoone ebaseaduslik ületamine, Välismaalase ebaseaduslik toimetamine üle Eesti Vabariigi riigipiiri ja ajutise kontrolljoone, Välismaalase ilma seadusliku aluseta Eestis viibimine, Eestis ilma seadusliku aluseta viibivale välismaalasele töötamise võimaldamine			
§ 280-281; 283-284	Valeandmete esitamine, Ebaõigete andmete esitamine kohturegistri pidajale, Eesti väärtpaberite keskregistrile, abieluvararegistri, notarile ja kohtutäiturile; Maakasutusnõuete ja maakatastri pidamise korra rikkumine; Kaitsekoodide üleandmine			
§ 293 - § 298 ¹	Pistis, altkäemaks ja mõjuvõimuga kauplemine			
§ 291 - 292, § 299 - § 300 ²	Muud ametialased kuriteod			
§ 310 - 313, 326	Ebaseaduslikud lahendid ja otsused			
§ 331 ¹	Kohtulahendi täitmata jätmine			
§ 331 ³	Kohtutäituri poolt vara teadvalt ebaseaduslik arest ja müük			
§ 319 - 321	Valekaebus, valeütus, vale eksperdiarvamus, valetõlge			

Areas*		ML Threat		
		High	Medium	Low
Predicate Offenses				
§ 333 - 340	Maksevahendi, väärtpaberi, raha, maksumärgi, proovijärelevalemärgise, postimaksevahendi võltsimine, kasutamine			
§ 341, 344 - 349	Muu võltsimine ja dokumendi kuritarvitamine			
§ 354 - 356	Puude ja põõsaste kahjustamine ja hävitamine ja raie			
§ 363 - 368-2	Saastamine ja jäätmekäitlusnõuete rikkumine			
§ 372 - 373	Tegevusloata ja keelatud majandustegevus ning Ärikeelu ja teataval erialal ning ametikohal töötamise keelu rikkumine			
§ 374 - 376	Alkoholi ja tubakatoodete ebaseaduslik tootmine, alkoholi käitlemise korra rikkumine			
§ 376 ¹ - § 376 ²	Lisaainete ebaseaduslik eemaldamine erimärgistatud vedelkütusest ja selle tulemusel saadud vedelkütuse käitlemine; Kvaliteedinõuetele mittevastava vedelkütuse ebaseaduslik käitlemine			
§ 377 - 378	Ärisaladuse õigustamatu avaldamine ja kasutamine			
§ 379 - 382, v.a 380	Audiitor- ja erikontrolli tulemuste esitamata jätmine ja ebaõige esitamine; Äriühingu varalise seisundi ja muude kontrollitavate asjaolude kohta andmete esitamata jätmine ja ebaõigete andmete esitamine; Raamatupidamise kohustuse rikkumine; Ebaõigete andmete esitamine audiitorile ja erikontrolli läbiviijale			
§ 380	Osanike, aktsionäride ja tulundusühistu liikmete koosoleku kokku kutsumata jätmine			
§ 384 - § 385 ¹	Maksejõuetuse põhjustamine; Vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses; Pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmine			
§ 389 ¹ 390	Maksude maksmisest kõrvalehoidumine suures ulatuses, Maksuhalduri tegevuse takistamine			
§ 389 ²	Maksukelmus suures ulatuses			
§ 391 - 393	Salakaubavedu; Keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu; Ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga			
§ 394	Rahapesu			
§ 395 - 396	Isikusamasuse tuvastamise kohustuse täitmata jätmine; Rahapesu kahtlusest mitteteatamine ja ebaõigete andmete esitamine			
§ 397 - § 398 ¹	Kuriteod väärtpaberiringluses			
§ 399 - 402	Konkurentsikuritegu			
§ 402 ¹	Erakonna majandustegevusele ja varale kehtestatud piirangute rikkumine			
§ 414 - 420	Relvade ja lõhkeainete käitlemisega seotud kuriteod			